

Hiszen az tökéletes, egyéni és geniális meglátása és megérzékeltetése nem csupán a magyar magánjog *alapjainak*, de igen sok vonatkozásban e joganyag *tartalmának is*.

Sem az itt rendelkezésre álló hely, sem pedig a sajnos rendkívül szűkre szabott időm sem engedi meg, hogy Grosschmid forrástanát akár csak a fentiekhez hasonló keretben az ő saját gondolatmenetének az útmutatása mellett végig ismertethessem.

De erre az előzők után talán nincs is szükség. Grosschmid jogszabálytanából valójában csak a forrástanát fejezhette be abban a széles és mély keretben, amelyben azt kezdte volt. Célomat elértem, ha sikerült a figyelmet arra felhívni, hogy a Jogszabálytan elolvasása meg újra elolvasása minden magyar jogász fontos kötelessége. Azok, akik velem együtt és még jóval a mi ifjúságunk után is, abban a szerencsében részesülhettek, hogy annak tartalmát Grosschmidtól élőszóval is hallhatták, meg lesznek lepve attól, mily sokat tanulhatunk ebből a könyvből még deresedő fejjel is.

Azok pedig, akik azt sem nem hallották, sem eddigelé el sem olvasták, az elolvasására vonatkozó, a magánjogi kategorikus imperativus teljesítésével jogi kulturájuknak mérhetetlen növelésén kívül még abban a nagy élvezetben is részesülnek, amelyet Grosschmid Werbőczy Hármaskönyve tanulmányozójának helyez kilátásba. Hiszen Grosschmid könyvei és főleg és elsősorban Grosschmid Forrástanana nemcsak tökéletes tankönyv, de egyuttal „egy okos és járatos magyar embernek a jogról és a törvényről való zamatos és jóízű beszélgetése, amely felfrissíti a jogi géniust.”

Grosschmid „jogcímvédelmé“-nek hatása a judikatúrára és a kodifikációra.

A „kötelmi jogunk köréből” írt hatalmas Fejezetek közt nemcsak sorszám és terjedelem szerint első a Telekkönyvi Szolgáltatásról szóló, amely az ingatlanok kötelmi joga mellett széles parcellákat szánt fel azoknak dologjogi anyagából, szintúgy a dologi és kötelmi vidékek közti átmeneti jelenségekből is. Ennek a legmonumentálisabb fejezetnek éppen a telekkönyvön kívüli szerzés oltalmát tárgyazó „jogcímvédelem” („tulajdonszerzés végetti megtámadás”) teszi a leggyakorlatibb, amellet a leglendületesebb és legmeggyőzőbb részét. És mégis kétségtelen tény, hogy Grosschmidnak ez a theoriája sem a bírói gyakorlatban uralomra nem emelkedett, sem a magánjogi törvény-

könyvnek eddig tervezett szövegeibe (amelyek pedig éppen ebben a problémakörben többször nyultak újabb és újabb megoldások után), nem vétetett fel egészében és eredeti alakjában. Vajjon miért nem?

Az okok részben általánosak, s már ott kezdődnek, hogy a jogteória, a judikatura és a kodifikáció jórészt más és más élettörvények alatt állanak.

Mert bizonyos az, hogy a közös jogi képzettség által adott szellemi, hivatási „*una eademque nobilitas*“ a laikussal ugyan egységesen állít szembe minden jogászbembert, de azért igazából nagyon különböző lelki típusokat takar. Még ha eleve el is tekintünk az ügyvédség tömegétől, amelyet az életben állása, érdekképviselőre hivatottsága és szabadpályán mozgása szellemileg agillissé, sokoldalúvá, viszont a problémákat az egyes jogerős elintézéseken túl alig mélyítővé; jellemileg pedig ad hoc heveszé, a la longue szkeptikussá, sőt pesszimistává predesztinál, — szóval ha már eleve is csak a bírót, a professzort, a kodifikátort nézzük: akkor is egészen elütő típusok bontakoznak elénk. És ezeknek az egyes típusoknak agyában és hatásterületén maga a jog is más-más variánsokban éli az életét.

Ki nem lepődött volna meg közülünk pályája elején, az egyetemi tantermekből jövet, hogy milyen más levegő ütötte meg a tárgyalótermekben? Amit ott alig hallott az ember érinteni, esetleg „téves kúriai gyakorlat“ címén két-három szóval tanult elintézni, az itt egyszerre az igazság legfőbb orma lett. S ha a legnagyobb hazai, vagy külföldi tekintélyek gondolatmeneteivel szeretett volna a kezdő operálni vagy pláne — *horribile dictu* — új levezetésekkel próbálkozott, bizonyára azt kérdezték tőle: hogyan tartozik ez ide? Más tételek, más hangsúlyok, más érdeklődés, más anyag és más formák. Szélső kiélezésben az elméleti jogász néha *ius barbarum*-nak hajlandó nézni a gyakorlatot, viszont a praktikus különös légtornának a theóriát. Ami persze nem zárja ki, hogy harminc vagy ötven év alatt a legtöbb diadalmas theória jórésze át ne szüremedjék a praxisba is.

A theoretikusnak a jog rendszerezni és elemezni való gondolati massa. Éles fogalmak, elmélyedő vizsgálás, elegáns szövegezés, nagyvonalúság és újszerűség: ezek itt az értékek. Az ellenmondásmentes következetesség ugyancsak az elméletnek az eszménye. Az érdekek verejtékes tülekedése a kathedráról tekintve, szinte csak véletlen *accidentáléja* a jognak. A theoretikusnak jogi világa arisztokratikus, s az egyik égtáj felé a plátói eszmék országával határos.

A praxisban élő bíró elé ellenben százával, ezrével ömlenek az esetek. Mindenben verekszik valaki valakivel, s amelyik félnek esetleg igaza van, az csak ugyanolyan érdekelttségéből hivatkozik az igazságra, amelyből ellen-

fele hazudik. Sietve kell mindig a konkrét döntést megtalálni, s ha az jó, akkor nem tesz semmit, hogy arca nem hasonlít a másik eset konkrét eldöntéséhez. Nem cizellálni kell, hanem mérlegelni; nem logikailag vezetni, hanem beleérezni. A judikatura lételeme: a részletmunka. A jó bíró lehetőleg kevés általános elvet hangoztat: nem szereti előre megkötni a maga vagy társa kezét. Külön művészete az ítéletszerkesztésnek, megtalálni a rendelkezőrész alátámasztásához még szükséges elvek minimumát. Egyik alkalommal ez, másiknál amaz a theória vehető támaszul. A judikatura nem a fogalmak világában áll, hanem az anyagi érdek, a szenvedélyek, néha a politika, mindig a Menschliches, Allzumenschliches forgatagának a közepében oszt hűvösen mértéket és igazságot. A bírónak a jog darabos, de élő valóság, tengelye a sok más eleven valóságnak.

Már ezekből a szempontokból is némileg érthetővé lesz, hogy magánjogi ítélezésünk csak olykor-olykor nyúlt Grosschmid kategóriáihoz, amikor a telekkönyvön kívüli és a telekkönyvi jogszerzők vitájában tett konkrét igazságokat indokolnia kellett. Nyilván Grosschmid hatása alatt állnak azok a kúriai döntések, amelyek a pusztá kötelmi jogcímet (olyankor, mikor az ingatlan vevője még nem lépett birtokba) a bár későbbi, de telekkönyvi tulajdonszerzővel szemben védelemre egyáltalán nem méltatják. Hasonlóképp amelyek a fizikailag már birtokba lépett szerzőt megvédik ugyan a későbbi telekkönyvi elidegenítés ellenében, de konstruktíve mégis súlyt helyeznek arra, hogy a védett fél nem tulajdonos, mivel bekebelezése nincsen. Illetve azok a határozatok is, amelyek a második (tkvi) szerzőt tulajdonosnak ismerik el, de azzal, hogy pozícióját az első (csak fizikai) szerzőnek támadására átengedni köteles. A döntések e sorozatán (pl. M. D. XI. 77., XVII. 98., XIX. 18.) többé-kevésbé érezni, hogy íróik behatóan tanulmányozták volt Grosschmid jogcímvédelmi fejtegetéseit. De jóval számosabbak azok a kúriai állásfoglalások, amelyek változatlanul tovább szólnak a Grosschmid által annyira perhorreszkált „telekkönyvön kívüli tulajdon” nyelvén, tehát az ő fejtegetéseire és az osztrák ingatlanjogból átvett írott szabályainkra súlyt nem helyezve, magát a bejegyzési elvet (opt. 431. §., MT. jav. 539. §.) mellőzik. Sőt meglehetősen sűrűn elejti a judikatúra még azt a követelményt is, hogy az első szerzőnek, ha védelmet akar, legalább az ingatlan tényleges birtokába kellett légyen lépnie.

Ami viszont Grosschmid jogcímvédelmének a kodifikációs szövegekbe át nem vételét illeti: itt nyilván az a magyarázat, hogy ő a maga felfogását még a kodifikációs munka megindítása előtt, tehát nem de lege ferenda, hanem de lege lata állította fel, — nem mint szabad kezű törvényalkotó,

hanem mint legfeljebb a konstrukció szabadságával bíró jogtudós. Innen egyébként az, hogy neki a kérdés érdemében: abban, vajjon egyáltalán megvédessék-e a telekkönyvet negligáló, pusztán tényleges birtokbalépéssel szerző fél?, voltaképpen két álláspontja van. Egyik de praesenti (értve 1898-at, amikor műve e részét kiadta), oly értelemben, hogy ha már a bírói gyakorlat védi, és az idők átmenetileg szükségesnek mutatják, hát védjük meg. A másik de futuro, oly értelemben, hogy végső meggondolásban és törvényhozásilag az a helyesebb, s a jövőben az óhajtott, hogy egyáltalán ne védjük, hanem ellenkezőleg a tiszta telekkönyvi rendszer szigorúbb, de közérdekűbb elgondolásait állítsuk majd helyre. E két álláspont közül a „jogcímvédelem” szemlélete az elsőnek a keresztülvitele — jogfenntartással a másodikba.

A magyar magánjogi törvénykönyv szövegei közül egyik sem vette át egyszerűen Grosschmid konstrukcióját. De (miként a Jogászegylet idevágó vitája során 1931. márciusában illusztráltuk) mégis jelentős impulzusokat merített belőle. A szövegezések és indokolások tőle vették át azt, ami egészen az utolsóelőtti (bizottsági) szövegig szerepelt, hogy a kérdés feloldhatatlan dologi-jogi paradoxáit a kötelmi jogon keresztül kell megkerülni; valamint azt is, ami a II. tervezettől a mostaniig (512. §.) látható, hogy korlátozni kell az oltalmat a fizikailag birtokbalépett szerzőre.

De Grosschmidra van alapítva Szladitsnak a felfogása s ezzel a theoretice ma is uralkodó nézet, — és ugyancsak Grosschmidra, mint legfőbb tekintélyre hivatkozott a Jogászegylet kodifikációs vitájában Schuster és hivatkoztunk többen, akik de lege ferenda úgy láttuk, hogy a lefolyt több mint 30 év után már itt az ideje, jelennek tekinteni Grosschmid futurum-át, és visszaállítani azt, amit ő mint leg-helyesebbet, a telekkönyvön kívüli ingatlantulajdon árvizén átmenteni óhajtott.

Ugy hogy Grosschmid „jogcímvédelmi” gondolatai, ha nem is jutottak pur et simple uralomra sem a döntvény-tárban, sem a törvénykönyv szerkesztésénél, mégis földalatti folyamként, termékenyítő erőt vittek mindenfelé, és élettellenesen sarjadzanak ki újabb alakulatokban. Miként az már e darabos világ ellenállásai és nehézségei közepette a nagy szellemek nagy eszméivel is történni szokott.

dr. b. gy.